

MONDELINGE TAAL

Spreeken

Omschrijving

Onder *spreeken* wordt verstaan 'het voorbereid of onvoorbereid houden van een monoloog of presentatie voor een of meerdere luisteraars, met weinig interactie'. Een leerling vervult maar één rol: die van spreker.

Het referentiekader Taal noemt voor spreken de taak: een **monoloog** houden.

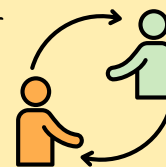
Soorten monologen

- Het geven van een beschrijving
- Verslag uitbrengen
- Een verhaal vertellen
- Het houden van een presentatie
- Uitleg en instructie geven

Bij spreken gaat het om de volgende **5 kenmerken** van de taakuitvoering:

Samenhang

Voor het begrip van de luisteraars probeert een leerling de samenhang in een monoloog zo duidelijk mogelijk te maken. Hij of zij maakt de structuur van de tekst duidelijk voor het publiek o.a. door het gebruik van signaalwoorden.

Afstemming op doel

Het doel van een monoloog kan zijn (1) om anderen te informeren, (2) iets uit te leggen, (3) te overtuigen of (4) over te halen of te amuseren.

Afstemming op publiek

Bij het houden van een monoloog maakt de leerling een inschatting van het publiek en stemt de inhoud en het taalgebruik daar op af.

Woordgebruik & woordenschat

Een monoloog gaat vaak over een specifiek onderwerp. Bij een onderwerp horen bepaalde begrippen, het kan gaan om jargon en om woorden die gerelateerd zijn aan een (school)vak.

Vloeiendheid, verstaanbaarheid & grammaticale beheersing

INHOUD

TAKEN

	Pagina
☐ Een monoloog houden	1

TAAKUITVOERING

☐ Samenhang	2
☐ Afstemming op doel	3
☐ Afstemming op publiek	3
☐ Woordgebruik en woordenschat	4
☐ Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing:	4

BIJLAGEN

☐ Leerdoelen gr 1-2, 3-4, 5-6 en 7-8	
---	--

Spreken

Onder spreken wordt verstaan het voorbereid of onvorbereid houden van een monoloog of presentatie voor een of meerdere luisteraars, met weinig interactie. Een leerling vervult maar één rol: die van spreker. Wel is de grens tussen spreekvaardigheid en gespreksvaardigheid soms vaag: een gesprek kan overgaan in een monoloog, en een monoloog kan overgaan in een gesprek.

TAKEN

Een monoloog houden

Bij het houden van een monoloog brengt een spreker - al dan niet voorbereid - onder woorden wat hij wil zeggen en brengt daarin structuur aan zodat luisteraars hem kunnen volgen. Ook probeert hij de aandacht van zijn publiek vast te houden, controleert hij tijdens het spreken of hij zijn doel bereikt en stelt dat zo nodig bij als hij inschat dat dat onvoldoende het geval is. Bij een monoloog is er geen of weinig directe interactie met het publiek; er kunnen hooguit een paar opmerkingen of vragen uit het publiek komen waar de spreker op reageert. Er zijn verschillende soorten monologen. Kinderen zijn vaak al vroeg gewend aan het houden van een monoloog over persoonlijke ervaringen. Ze vertellen van jongs af aan hun ouders of anderen wat ze hebben meegemaakt. Pas binnen het onderwijs komen ze in aanraking met het houden van monologen over zakelijke onderwerpen.

Bij het **geven van een beschrijving** geeft de spreker een samenhangende opsomming van kenmerken, bijvoorbeeld van een persoon, een plaats, een zaak of voorwerp. Het gaat om meer dan alleen benoemen. Benoemen komt voort uit een observatie in het hier en nu (*'Dit is een fiets, hij is rood'*), terwijl bij een beschrijving ook informatie uit het geheugen een rol speelt (*'Ik heb een rode fiets en ik mag soms alleen op mijn fiets naar school'*).

Verslag uitbrengen gaat over iets dat feitelijk gebeurd is en heeft als doel bepaalde informatie over een gebeurtenis of ervaring vast te leggen en over te brengen. In een verslag vertel je wat er is gebeurd, in welke volgorde, waar het was, wie erbij waren en eventueel andere relevante informatie over de gebeurtenis. Jonge kinderen vertellen wat ze zelf hebben meegemaakt. Bij wat oudere kinderen kan het ook gaan om wat ze hebben gezien of gehoord.

Bij een **verhaal vertellen** kan het gaan om echt gebeurde of verzonden verhalen. De functie van het vertellen is meestal de luisteraar(s) amuseren. Echt gebeurde verhalen zijn persoonlijke verhalen over gebeurtenissen die iemand zelf heeft meegemaakt. Verzonden verhalen zijn bijvoorbeeld fantasie-verhalen, grappen en moppen, volksverhalen, sprookjes, fabels, mythen of legendes. In de klas kan een routine worden opgebouwd van verhalen vertellen. Als eerste vertel je als leerkracht zelf een verhaal over wat je hebt meegemaakt, en daarna zijn op een vast moment de leerlingen 1 voor 1 aan de beurt om een waar gebeurd of eventueel verzonden verhaal te vertellen. Door het vertellen van verhalen kunnen kinderen wennen aan het vertellen voor een groep.

Bij het houden van een **presentatie** op school denken we vaak aan een spreekbeurt waarin leerlingen hun klasgenoten informeren over een onderwerp. In een presentatie kunnen kinderen echter ook verslag uitbrengen, instructie, uitleg of een toelichting geven, een toespraakje houden, een aankondiging doen, een promotiepraatje houden, of hun mening geven.

Uitleg en instructie geven kan gaan om het uitleggen van (vak)inhoud, uitleg over of instructie bij een apparaat of een (computer)spel, aanwijzingen bij een proef, het geven van een routebeschrijving, of aanwijzingen om dingen te maken. Essentieel bij uitleg en instructie zijn de verschillende stappen, handelingen of inhoudelijke relaties: die moeten duidelijk en in een logische volgorde of samenhang worden gegeven.

NIVEAU 1F

Ik kan alledaagse aspecten beschrijven, zoals mensen, plaatsen en zaken. Ik kan verslag uitbrengen van gebeurtenissen, activiteiten en persoonlijke ervaringen. Ik kan een kort, voorbereid verhaal of presentatie houden en daarbij op eenvoudige vragen reageren

NIVEAU 1S/2F

Ik kan in grote lijnen redenen en verklaringen geven voor eigen meningen, plannen en handelingen en kan een kort verhaal vertellen. Ik kan info verzamelen om over een onderwerp uit eigen interessegebied een voorbereide presentatie te geven. Ik kan vragen beantwoorden n.a.v. deze presentatie

TAAKUITVOERING

Bij spreken zijn dezelfde **5 kenmerken** van de taakuitvoering van belang als bij gesprekken. Het gaat om *samenhang, afstemming op doel, afstemming op publiek, woordgebruik en woordenschat en vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing*. In de leerstoflijnen zijn deze kenmerken in alle groepen aan de orde. Ze staan steeds in het licht van een succesvolle tekst: een gesproken tekst die voldoet aan de eisen die in de taaksituatie besloten liggen (communicatief effect) en aan de eisen van adequaat en correct taalgebruik. Aan deze verschillende kenmerken van de taakuitvoering wordt aandacht besteed bij gesprekken en bij spreektaken. Wat kinderen bij de ene taak leren, kunnen ze ook toepassen bij de uitvoering van de andere taak.

Samenhang

Voor het begrip van de luisteraars probeert een spreker de samenhang in een monoloog zo duidelijk mogelijk te maken. Hij maakt de structuur van zijn tekst duidelijk voor zijn publiek. Een verhaal kan bijvoorbeeld een situatieschets, een probleem en een oplossing hebben. Een instructie heeft herkenbare, opeenvolgende stappen, en een informatieve monoloog is opgebouwd uit verschillende inhoudselementen. Naast de globale opbouw van de monoloog, maakt de spreker ook de samenhang tussen delen van de tekst duidelijk. Hij **verbindt onderdelen met elkaar** door te wijzen op het verband en gebruikt bijvoorbeeld niet te lange, begrijpelijke zinnen die hij verbindt met **voegwoorden** en **verbindingswoorden**. De spreker kan verschillende aanwijzingen geven die de structuur van zijn tekst verhelderen. Hij noemt vooraf het onderwerp en geeft aan hoe zijn tekst of voordracht is opgebouwd. Hij heeft dan vooraf nagedacht over de volgorde en de manier waarop de rode draad voor het publiek herkenbaar blijft. De samenhang maakt hij duidelijk door (tussen)zinnen als 'net heb ik iets verteld over ...', 'ik zal hier straks voorbeelden van geven' of 'samenvattend'. Met verwijswaarden (hij, haar), verbindingswoorden (omdat, daardoor) en andere **signaalwoorden** (toen, tegelijkertijd, in tegenstelling tot) maakt hij expliciet duidelijk om welke verbanden het in de tekst gaat. De spreker gebruikt zijn stem, bijvoorbeeld door met intonatie duidelijk te maken dat het om een vraag gaat of met meer nadruk te spreken als iets erg belangrijk is. Door pauzes te laten vallen, kan hij de aandacht vestigen op wat daarna komt. Hij ondersteunt zijn tekst met houding en gebaren. Hij gaat bijvoorbeeld staan als er iets belangrijks komt, of telt met zijn vingers mee bij een opsomming (ten eerste ..., ten tweede ...).

NIVEAU 1F

Ik maak mijn eigen gedachtegang voor de luisteraar begrijpelijk, hoewel de structuur van de tekst nog niet altijd klopt.

NIVEAU 1S/2F

Ik kan een duidelijk verhaal houden met een samenhangende opsomming van punten en kan daarbij het belangrijkste punt duidelijk maken. Ik gebruik korte eenvoudige zinnen en verbind deze door de juiste, eenvoudige voegwoorden en verbindingswoorden.

Afstemming op doel

Het doel van een monoloog kan zijn (1) om anderen te informeren, (2) iets uit te leggen, (3) te overtuigen of (4) over te halen of te amuseren. Een spreker stemt zijn tekst af op het doel dat hij wil bereiken. Dat kan hij op verschillende manieren doen. Hij kiest een genre en tekstsoort en een daarbij passende opbouw die aansluiten bij het doel. Hij zorgt ervoor dat stijl en toon bij het doel passen. Hij brengt de tekst zo aantrekkelijk en begrijpelijk mogelijk, bijvoorbeeld door de presentatie levendig te maken met variatie in stemgebruik en non-verbale ondersteuning, met voorbeelden, met humor, of door het gebruik van voorwerpen, filmpjes of geluidsfragmenten. Tijdens het spreken houdt de spreker voortdurend in de gaten of het doel wordt bereikt. Als dat niet zo is, kan het zijn dat de lijn in de tekst onduidelijk is, dat zijn redenering niet helemaal klopt of te veel veronderstelde kennis bij het publiek bevat, dat hij zich niet duidelijk genoeg uitdrukt of misschien afdwaalt. Dan ordent hij zijn gedachten en formuleert opnieuw wat hij wil overbrengen.

NIVEAU 1F

Ik blijf trouw aan spreekdoel, soms met hulp van een ander.

NIVEAU 1S/2F

Ik geef mijn spreekdoel duidelijk vorm (instruerend, informatief, onderhoudend enz.) zodat het voor de luisteraar herkenbaar is.

Afstemming op publiek

Bij het houden van een monoloog maakt een spreker een inschatting van zijn publiek en stemt de inhoud en zijn taalgebruik daar op af. De spreker houdt rekening met de leeftijd en het taalniveau van het publiek. Voor een groep kleuters formuleert hij bijvoorbeeld eenvoudiger dan voor leerlingen van groep 7. De spreker zorgt voor taalgebruik dat past bij het publiek, bijvoorbeeld formeel of informeel, afstandelijk of familiair, Standaardnederlands of dialect en wel of geen gebruik van jargon. Hij stemt zijn voordracht af op de voorkennis van het publiek, en bedenkt vooraf hoe kort of uitgebreid de informatie moet zijn. Ook probeert hij bedacht te zijn op de mogelijke houding van het publiek ten aanzien van het onderwerp. Zijn er bijvoorbeeld kritische luisteraars, is het nodig rekening met hen te houden en op welke manier? Een spreker denkt na over de manier waarop de informatie zo duidelijk mogelijk overkomt, bijvoorbeeld door het gebruik van hulpmiddelen om de structuur duidelijk te maken, zoals digitale presentatie-middelen (tekst, audio, video), voorwerpen of hand-outs. Ook zorgt hij dat hij de informatie zo aantrekkelijk mogelijk brengt voor een specifieke groep luisteraars. Is het bijvoorbeeld passend om humor te gebruiken, werkt het om over eigen ervaringen te vertellen, of om iets te demonstreren?

De spreker zorgt ervoor dat hij de aandacht van de luisteraars kan vasthouden. Dat doet hij ook door zo nu en dan een vraag te stellen en door signalen van de luisteraars op te vangen, die te interpreteren en erop in te spelen. Een spreker houdt ook rekening met het aantal luisteraars in de ruimte en past het volume en tempo daaraan aan. Hij bedenkt wat de beste plek is om te zitten of staan om goed zichtbaar te zijn en oogcontact te kunnen hebben. Als het nodig is neemt hij maatregelen om storende omgevingsfactoren te verhelpen, zoals onrust, lawaai of apparatuur die niet goed werkt.

NIVEAU 1F

Ik pas het taalgebruik aan de luisteraar(s) aan. Ik kan gebruik maken van ondersteunende materialen om een voorbereide presentatie beter aan het publiek over te brengen.

NIVEAU 1S/2F

Ik kan het verschil tussen formele en informele situaties hanteren. Ik maak de juiste keuze voor het register en het al dan niet hanteren van taalvariatie (dialect, jongerentaal). Ik kan de luisteraar(s) boeien d.m.v. concrete voorbeelden en ervaringen.

Woordgebruik en woordenschat

Een monoloog gaat vaak over een specifiek onderwerp. Bij een onderwerp horen bepaalde begrippen, het kan gaan om jargon en om woorden die gerelateerd zijn aan een (school) vak.

Jargon kan voorkomen in een voordracht over bijvoorbeeld een hobby, zoals bij turnen 'een handstand tot ruglig'. Vaktaalwoorden zijn weinig voorkomende woorden die horen bij een bepaald (school)vak, bijvoorbeeld het woord 'erosie' bij aardrijkskunde. Het gebruik van ingewikkelde woorden tijdens een monoloog kan de monoloog nodeloos moeilijk maken. Dat is zeker het geval als de spreker de woorden die de luisteraars niet begrijpen zelf niet goed kan uitleggen.

Spreekwoorden, uitdrukkingen en beeldspraak kunnen een monoloog levendiger maken. Ook het gebruik van synoniemen en verschillende bijvoeglijke naamwoorden in een beschrijving kunnen een monoloog aantrekkelijker maken.

NIVEAU 1F

Ik beschik over voldoende woorden om te praten over vertrouwde situaties en onderwerpen, maar zoek nog vaak naar woorden en varieer niet veel in woordgebruik.

NIVEAU 1S/2F

Ik beschik over voldoende woorden om mij te kunnen uiten. Het kan soms nog nodig zijn een omschrijving te geven van een onbekend woord.

Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing

Een monoloog is vloeiend als deze gemakkelijk, zonder haperingen wordt uitgesproken. In het algemeen verloopt een voorbereide monoloog vloeiender dan een spontane. Bij een voorbereide monoloog heeft een spreker vooraf kunnen nadenken over wat hij gaat vertellen en hoe hij dat kan formuleren. In een spontane monoloog moet de spreker tijdens het praten tegelijkertijd nadenken over wat hij wil zeggen, in welke volgorde en op welke manier. Dat nadenken kost tijd, wat ten koste kan gaan van de vloeiendheid. Zo lang dat niet nadelig is voor de begrijpelijkheid is dat aanvaardbaar.

- Hoe **vloeiend** iemand praat, kan ook te maken hebben met het onderwerp. Bij een minder bekend of moeilijker onderwerp moet de spreker soms langer nadenken over hoe iets ook alweer zit of hoe hij dat het beste kan vertellen of formuleren. Daardoor kunnen aarzelingen of denkpauzes vaker voorkomen. Het gebruiken van opvullingen als 'eh', 'nou' of 'even denken' kunnen functioneel zijn omdat de spreker deze gebruikt tijdens het nadenken over het ordenen van zijn gedachten en het formuleren. Als een spreker die woorden te vaak gebruikt, kan dat storend zijn voor het publiek. Geheugensteuntjes in de vorm van aantekeningen, dia's met trefwoorden of voorwerpen kunnen een spreker helpen om de monoloog vloeiender te laten verlopen.
- **Verstaanbaar** spreken houdt in dat het publiek goed kan horen wat de spreker zegt. Een spreker is moeilijk verstaanbaar als hij bijvoorbeeld te zacht, mompelend, binnensmonds, met een verkeerde intonatie of te langzaam of te snel praat of woorden verkeerd uitsprekt. Verschillen in de uitspraak door een accent, dialect of de invloed van een tweede of vreemde taal hoeven geen belemmering te zijn voor de duidelijkheid zo lang het publiek de spreker goed kan verstaan.
- Bij **grammaticale beheersing** gaat het om het (redelijk) accuraat gebruiken van woord- en zinsconstructies. Fouten hierin zijn eigen aan spreektaal en kunnen regelmatig voorkomen. Dat is meer het geval bij een spontane dan bij een voorbereide monoloog, omdat de spreker niet vooraf heeft kunnen nadenken over de formulering. Voor de begrijpelijkheid kan het nodig, of in ieder geval prettig zijn dat de spreker zijn fouten herstelt.

NIVEAU 1F

De uitspraak is duidelijk genoeg om de spreker te kunnen volgen, ondanks een eventueel accent, verkeerde intonatie of onduidelijke articulatie. Redelijk accuraat gebruik van eenvoudige zinsconstructies. Houding, intonatie en mimiek ondersteunen het gesprokene. Pauzes, valse starts en herformuleringen komen af en toe voor.

NIVEAU 1S/2F

De uitspraak is duidelijk verstaanbaar, ondanks een eventueel accent, af en toe een verkeerd uitgesproken woord en/of haperingen. Vertoont een redelijke grammaticale beheersing. Aarzelingen en fouten in zinsbouw zijn eigen aan gesproken taal en komen dus voor, maar worden zo nodig hersteld. Is goed te volgen en kan zich gemakkelijk uitdrukken. Vloeiendheid kan minder zijn als er nagedacht moet worden over de grammaticale vorm, de te kiezen woorden en herstel van fouten.

MONDELINGE TAAL SPREKEN

Leren spreken is belangrijk, omdat je zo anderen duidelijk kunt vertellen wat je weet, denkt en voelt.

Je oefent een praatje houden, uitleg geven en iets presenteren voor de klas of voor andere mensen.

Je leert om...

- je verhaal goed op te bouwen, zodat anderen je kunnen volgen,
- na te denken over wat je doel is: wil je uitleggen, vertellen of informeren?
- rekening te houden met wie er luistert en hoe je hun aandacht vasthoudt,
- duidelijke woorden te gebruiken en je stem, houding en gebaren te laten helpen.

Goed leren spreken helpt je om jezelf te laten horen, zelfvertrouwen te krijgen en anderen mee te nemen in jouw verhaal.

Een monoloog houden: *Ik leer...*

- een uitleg te geven bij een tekening
- een verhaal (na)vertellen
- over een gebeurtenis of ervaring te vertellen

Samenhang: *Ik leer...*

- eenvoudige signaalwoorden te gebruiken (zoals 'en toen, dan, daarna')
- samenhang aan te brengen door het (na) vertellen van een verhaal of prentenboek

Afstemming op het doel: *Ik leer...*

- (met hulp) het spreekdoel te herkennen (en duidelijk te maken)

Afstemming op het publiek: *Ik leer te luisteren naar...*

- te spreken voor een vertrouwd publiek met non-verbale ondersteuning

Woordgebruik en woordenschat: *Ik leer...*

- (nieuwe) woorden voor concrete zaken
- woorden voor schoolse omgang
- prentenboekwoorden
- woordbetekenis af te leiden

Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing: *Ik leer...*

- vloeiend en verstaanbaar te praten (met hulp van de leerkracht)
- dat pauzes, aarzelingen en herformuleringen mogen voorkomen

Een monoloog houden: *Ik leer...*

- een zelfbedacht verhaal te vertellen
- een beschrijving te geven en anderen te laten raden wie/wat het is
- een korte voordracht te doen over een hobby

Samenhang: *Ik leer...*

- structuur aan te brengen
- passende verwijswaarden, signaalwoorden te gebruiken

Afstemming op het doel: *Ik leer...*

- zich meer bewust te worden van doelen
- een spreekdoel duidelijk te maken

Afstemming op het publiek: *Ik leer te luisteren naar...*

- grotendeels bekend publiek, soms meer formele situaties
- zich afvragen wat voorkennis is van publiek
- signalen uit publiek waarnemen
- waarnemen of publiek de monoloog begrijpt

Woordgebruik en woordenschat: *Ik leer...*

- vakgebonden woorden
- schooltaalwoorden
- woorden opzoeken in een woordenboek

Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing: *Ik leer...*

- eerst na te denken over woorden en formulering
- aanwijzingen op te volgen voor verbetering

Een monoloog houden: *Ik leer...*

- een boekbespreking te houden
- een voorbereid praatje over sport of hobby te houden
- verslag uit te brengen over een (sport)wedstrijd of activiteit
- uitleg te geven over een bekend onderwerp
- een praatje te geven bij een rondleiding

Samenhang: *Ik leer...*

- informatie te ordenen
- signaalwoorden te gebruiken
- een monoloog voor te bereiden
- geheugensteuntjes te gebruiken

Afstemming op het doel: *Ik leer...*

- het spreekdoel aan te geven
- (met hulp) het doel vast te houden
- taalgebruik en non-verbale ondersteuning af te stemmen op het doel

Afstemming op het publiek: *Ik leer te luisteren naar...*

- te presenteren voor een onbekender publiek
- rekening te houden met voorkennis en interesse publiek
- te reageren op signalen van het publiek
- in te gaan op vragen uit het publiek
- aandacht te trekken door levendige stijl en gebruik materialen

Woordgebruik en woordenschat: *Ik leer...*

- vaktaalwoorden
- meer schooltaalwoorden
- variëren in woordgebruik
- ideeën en gevoelens concreet uit te drukken

Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing: *Ik leer...*

- aanwijzingen voor verbetering toe te passen
- mijn vloeiendheid te verbeteren door voorbereiden structuur en formulering

Een monoloog houden: *Ik leer...*

- een presentatie te geven over een actueel onderwerp
- een presentatie te geven over een onderwerp uit de zaakvakken
- een voorbereid betoog te houden met eigen mening en argumenten

Samenhang: *Ik leer...*

- een monoloog zelfstandig te structureren met een schema
- (met hulp) correct en gevarieerd signaalwoorden te gebruiken

Afstemming op het doel: *Ik leer...*

- gedurende een monoloog bewust te zijn (en blijven) van het doel
- de juiste structuur te gebruiken bij een monoloog (passend bij het doel), zoals een instructie stap voor stap

Afstemming op het publiek: *Ik leer te luisteren naar...*

- (oog)contact te maken met het publiek
- reacties te vragen en vragen te beantwoorden
- om te gaan met commentaar uit publiek
- het publiek te boeien
- mijn taalgebruik aan te passen aan het publiek (aanspreekvorm, wel of niet Standaardnederlands)

Woordgebruik en woordenschat: *Ik leer...*

- vaktaalwoorden
- meer schooltaalwoorden
- variëren in woordgebruik
- ideeën en gevoelens concreet uit te drukken

Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing: *Ik leer...*

- mij bewust te worden van mijn eigen fouten en deze te corrigeren
- mij bewust te zijn van vloeiend, verstaanbaar en correct spreken